

Oponentský posudek diplomové práce Martina ŠÁMALA DENÍKY ZDENKY BRAUNEROVÉ (1873–1883)

Martin Šámal zpřístupňuje ve své diplomové práci formou edice sérii pěti deníků Zdenky Braunerové, jež téměř kontinuálně pokrývají období od února roku 1873 do prosince 1875 (v posledním z nich je ještě dopis Antonínu Chittussimu z roku 1878), a dále i deník z italské cesty podniknuté s matkou a sestrou roku 1883. Možná zarazí poněkud nesourodé spojení velmi osobních deníčků čtrnácti- až sedmnáctileté dívky s deníkem, který si vedla již mnohem zkušenější (i cestovatelsky) a vzdělanější Zdenka Braunerová ve věku 24 až 25 let. Tento poslední deník se od ranějších liší i formátem a strukturou zápisů. Navíc jej autor již před třemi roky vydal nákladem Středočeského muzea v Roztokách. Ve prospěch nového předložení tohoto textu současně s ostatními, publikovanými zde poprvé, hovoří naproti tomu ten fakt, že tento soubor šesti deníků v pěti svazcích představuje jediné dochované deníky Zdenky Braunerové, uložené navíc společně v jediném fondu ve Státním okresním archivu Praha-západ.

Smyslem této diplomové práce je především edice jako taková, není tedy rozhodně na škodu, když do ní Šámal zařadil i své starší seminárky. O již publikovaném italském deníku bych se ale rád dočetl, zda doznal od doby vydání nějaké změny, doplňky, korektury.

Deníky Zdenky Braunerové jsou součástí – a to badatelsky atraktivní součástí – její rozsáhlé a v několika institucích uložené pozůstalosti. K nejstarším deníkům Zdenčina dívčího období sice existuje jen málo komplementárního materiálu (žádná korespondence, něco málo fotografií), autor se ale v komplexu této pozůstalosti dobře orientuje a je tak schopen posoudit i existenci případných deníkových deperdit. Má i dobrý přehled o dosavadním bádání o Zdence Braunerové, respektive o připravovaných edičních projektech, jichž se navíc dílem účastní.

Přejdeme teď k samotné edici, jež tvoří jádro a hlavní obsah práce. Ačkoli se jedná o jazykově český pramen, není úloha editora vůbec jednoduchá. Poradit si s deníkovým textem, jenž vznikl namnoze spontánně a bez pozdější revize, není nikdy snadné. Zdenka Braunerová navíc do deníků vkládá řadu hovorových obrátů, zkrácených jmen a přezdívek, německých a někdy i francouzských slov, vět a rčení, leckdy zkomolených jmen umělců, literárních odkazů atd. Při zpracování textu se mohl autor opřít o své dřívější zkušenosti a počíná si poměrně suverénně (pozor jen na opakující se psaní „transkribce“ místo správného „transkripce“). K ediční technice nelze mít vážnější námitky, jen bych snad více šetřil znakem [!], který je na místě u evidentních chyb pisatelky, různých přehlednutí či výpadků z vazby nebo gramatických opomenutí, není však dle mého názoru, na místě u hovorových tvarů či pravidelně se opakujících zvláštností Zdenčina jazyka (výrazy jako „tejd“, „po vobědě“, „jináč“ atp., někde mi naopak [!] chybí, například u jména „Andersehn“). Je samozřejmě správné, že edice zachovává jazykovou hravost pisatelky i její osobité vyjadřovací prostředky, bez vykřičníků by tento přístup k její specifické řeči vynikl ještě lépe. Tu a tam jsou nadbytečné i otazníky (proč např. otazník na s. 89, 1. řádek shora, u slova „šarafán“ – správně sarafán, tj. ruský venkovský ženský šat bez rukávů; proč otazník u „jochaly jsme domů“ – s. 91, 3. řádek zdola; nebo „v raštštundě“, tedy ve chvíli odpočinku – s. 104, 6. řádek shora).

Účelné a rozumné je rozdělení poznámek na textové, jež najdeme pod čarou, a věcné vysvětlivky, jež najdeme na konci jednotlivých deníků. Práce na poznámkách k edicím nekončí samozřejmě nikdy. Svých rezerv – zejména při určování jmen Zdenčiných známých, přátel a přítelkyň – si je autor dobře vědom a tady jej vskutku čeká ještě hodně práce. Zde jen několik korigujících poznámek: s. 40, tvar Matějka u polského malíře není chyba

z dobového hlediska, Jan Matejko pocházel z české rodiny toho jména a v Čechách se to dobře vědělo, navíc panoval dobový trend „počešťování“ osobních jmen; s. 42, 12 ř. shora, sem patří zcela jistě „Stilleben“; s. 46, 4. řádek shora, nenáležitě doplněná koncovka u „Siebenbürgisch“; s. 47, pozn. e – „niello“ není černá kamenina, nýbrž speciální dekorace kovu, tj. černou barvou vyplněný rytý nebo vtačený ornament; s. 61, pozn. 65 i jinde, „hrady“, tj. skály s jeskyněmi, které Zdence připomínaly Švýcarsko nebudou asi u Levého Hradce, ale spíše se jedná o údolí Housle v Lysolajích; s. 66, „Spanilá mlynářka“ je od Franze Schuberta; jména se těžko určují, ale nemusí být třikrát jinak – na s. 77, 1. řádek shora nejméně pravděpodobná Thekla Lanbová, s poznámkou připouštějící pravděpodobnější čtení Laubová a s variantou Lambová v rejstříku; s. 79, pozn. a, bosket je přirozeně z francouzského „bosquet“, nikoli „bousquet“; s. 82, u Heinových prací jde o báseň „Die Göttin Diana“ a o drama „Ratcliff“; na téže straně 11. řádek shora zcela jistě „Gestalt“, nikoli nesmyslné „Gekallt“. Ale to jsou samozřejmě drobné pihy na kráse.

Po edici deníků následuje komentář. Autor v něm reflektuje jednak Zdenčin společenský život, všechny zmínky odrážející její rodící se umělecký zájem, výlety (např. vskutku neobyčejně zajímavý popis návštěvy Trojského zámku). Je škoda, že tento komentář není trochu obsažnější; otázek, které si můžeme nad deníky položit, je nepochybně více. Ano, Zdenka žije „taneční sezónou“, proč však píše o svých citech, o konverzačních schopnostech partnerů, nehodnotí však nikde jejich taneční umění? Jaké obrovské výpovědní možnosti skýtají deníky pro výzkum trávení volného času v měšťanské rodině 19. století. Jakou roli hrál roztocký letní byt v provozu domácnosti Braunerových? Do jaké míry a jakým způsobem se mladá dívka zúčastnila dění v braunerovském salónu? Koho navštívili Braunerovi r. 1875 na Jihlavsku? To je jen několik otázek, které by snad bylo možné deníkům položit.

Svébytnou kapitolou jsou pak oba cestopisy (vídeňský – ten bych ovšem neoznačoval jako „zahraniční“ – a italský). Šámala tu podává velmi podstatný příspěvek k dějinám dámského vzdělávacího cestování, svědectví, jehož význam lze jen těžko docenit. Společenský život na cestách, strukturování cestovního času, služby a „infrastruktura“, a hlavně osobní reflexe mladé Zdenky nám přes všechnu specifickou rodiny Braunerových skýtají velmi pozoruhodné informace, nabízející se ke srovnání s cestami mužů, cestami ve šlechtických rodinách apod.

Práci Martina Šámala doplňuje osobní a místní rejstřík, seznam literatury (pozor na nekorektní citace „kolektiv autorů“ místo uvedení editorů příslušných sborníků; v seznamu literatury pak postrádám Vlkovu práci „Zdenka Braunerová ve sbírkách Středočeského muzea“, Praha 1994, a téhož stručnou biografii „Zdenka Braunerová, 1858-1934“, 2. vyd. 2004; soupis Hany Klínkové „Osobní fond Zdenky Braunerové z r. 1998, jakož i některé tituly z poznámek, které by patřily i do závěrečného soupisu, např. práce Pavliny Siranové) a kvalitní obrazové přílohy.

Vzhledem k náročnosti úkolu a jeho serióznímu zvládnutí se domnívám, že diplomová práce Martina Šámala může být ohodnocena jako „výborná“, s tou podmínkou ovšem, že autor odstraní pro případnou publikaci deníků, kterou doporučuji, zmíněné nedostatky a zapracuje zejména na jmenném rejstříku.

V Praze 28. ledna 2006

PhDr. Zdeněk Hojda, CSc.

